

Երաշխիքներ ազատությունից զրկված անօրինական միգրանտների համար

*Քաղվածք 19-րդ Ընդհանուր զեկույցից,
Տպագրված 2009թ*

Նախնական նկատառումներ

75. 1997 թ. հրատարակված 7-րդ Ընդհանուր հաշվետվության հիմնական հատվածում ԽԿԿ-ն հանգամանորեն շարադրել էր իր դիրքորոշումը օտարերկրացիների մասին օրենսդրության հիման վրա ազատազրկված օտարերկրյա քաղաքացիների համար («ազատազրկված ներգաղթողներ») նախատեսված երաշխիքներին և պայմաններին, ինչպես նաև իր տեսակետերը նման անձանց վտարման վերաբերյալ¹: Դրանից հետո անցած ժամանակահատվածում ԽԿԿ-ն բազմիցս այցելել է ներգաղթողների պահման համար նախատեսված կենտրոններ, ինչպես նաև ոստիկանական բաժանմունքներ և բանտային հաստատություններ, որտեղ մի շարք երկրներում շարունակում են պահվել ազատազրկված ներգաղթողները: Այս այցելությունների մեծամասնության արդյունքում Կոմիտեի մոտ ամրացել է կարծիքն այն մասին, որ ազատազրկված ներգաղթողներն առանձնապես խոցելի են բռնության տարբեր ձևերի ենթարկվելու առումով՝ լինի դա ձերբակալության պահին, կալանքի տակ պահելու, թե երկրից արտաքսելու ժամանակ:

Հաշվի առնելով այս խմբի անձանց խոցելի վիճակը, ԽԿԿ-ն իր բազմաթիվ այցելությունների ժամանակ հատուկ ուշադրություն է դարձրել ազատազրկված ներգաղթողների նկատմամբ ցուցաբերվող վերաբերմունքի վրա: Բացի դրանից, Կոմիտեն շարունակում էր մշակել իր սեփական չափորոշիչները, օրինակ, ի շնորհիվ 13-րդ Ընդհանուր հաշվետվության մեջ կատարելագործելով օդային տրանսպորտի միջոցով օտարերկրացիների, ներառյալ ազատազրկված ներգաղթողների, արտաքսելու դեկավար սկզբունքները²:

¹ Տես CPT/Inf (97) 10 փաստաթղթի 24-36 կետերը:

² Տես CPT/Inf (2003) 35 փաստաթղթի 27-45 կետերը:

76. ԽԿԿ-ն 19-րդ Ընդհանուր հաշվետվության մեջ ամրագրել է իր մոտեցումներն այն երաշխիքների վերաբերյալ, որոնք պետք է ապահովեն ազատությունից զրկված անօրինական միգրանտներին՝, առանձնակի ուշադրություն հատկացնելով երեխաներին³: «Ազատագրված անօրինական միգրանտներ». սա եզրույթ է, որ օգտագործվում է մատնանշելու համար օտարեկրացիների վերաբերյալ օրենսդրության հիման վրա ազատագրված այն անձանց, ովքեր կա՛մ անօրինական կերպով մուտք են գործել երկիր (կամ փորձել են դա անել), կա՛մ էլ այն պատճառով, որ գերազանցել են տվյալ երկրում գտնվելու իրենց օրինական ժամկետը:

Հարկ է նշել, որ ապաստարան հայցողները չեն հանդիսանում անօրինական միգրանտներ, թեև տվյալ անձինք կարող են դառնալ այդպիսին, եթե ապաստարան հայցելու նրանց դիմումը մերժվի և լրանա երկրում գտնվելու նրանց ժամկետը: Բոլոր այն դեպքերում, երբ ապաստարան հայցող մարդիկ զրկվում են ազատությունից մինչև իրենց դիմումի քննումը, նրանց պետք է տրամադրվի երաշխիքների լայն շրջանակ իրենց կարգավիճակին համապատասխան, որը դուրս է երաշխիքների այն շրջանակից, որոնք կիրառելի են անօրինական միգրանտների համար, որ շարադրված են հետազատա շարադրանքում⁴:

Անօրինական միգրանտների ազատագրումը

77. Այցելությունների ընթացքում ԽԿԿ-ն նշել է, որ Եվրախորհրդի մի շարք անդամ պետություններ համաձայնեցված ջանքեր են գործադրել բարելավելու համար ազատագրված միգրանտների պահման պայմանները: Սակայն ԽԿԿ-ն մինչ օրս էլ չափազանց հաճախ է բախվում անօրինական միգրանտների մի շարք դեպքերում նաև ապաստան հայցող անձանց, պահման այնպիսի տեղերի հետ, որոնք դրա համար բոլորովին հարմար չեն: Նման մի վայրի վառ օրինակ է չօգտագործվող պահեստը, որտեղ կան սանիտարական սահմանափակ պայմաններ կամ դրանք ընդհանրապես բացակայում են, որը լցված էր մահճակալներով կամ հատակին գցված ներքնակներով, որտեղ տեղաբաշխված էին հարյուրավոր մարդիկ, փակված այնտեղ շաբաթներով կամ անգամ ամիսներով, ովքեր չունեին ոչ մի զբաղմունք ու հնարավորություն զբոսնելու և ապրում էին հիգիենիկ վատ պայմաններում: ԽԿԿ-ի պատվիրակությունները ինչպես նախկինում շարունակում են հայտնաբերել անօրինական միգրանտների, որոնց պահում են ոստիկանական բաժանմունքներում, գրեթե անընդունելի պայմաններում օրեր, երբեմն էլ, շաբաթներ շարունակ:

³ Սա չի նշանակում, որ երեխաները միակ խոցելի խումբն են: Նույն կերպ խոցելի են, օրինակ՝ տարեցներն ու առանց ուղեկիցների կանայք:

⁴ Ինչ վերաբերում է ապաստարան հայցող անձանց, ապա որոշ միջազգային երաշխիքներ նախատեսվել են 1951 թ. Փախստականների կարգավիճակի մասին ժնևյան կոնվենցիայով և դրա 1967 թ. Արձանագրությամբ: Բացի դրանից, մի շարք երաշխիքներ է նախատեսում Եվրամիության օրենսդրությունը: Մասնավորապես, 2003 թ. հունվարի 27-ի 2003/9/EC Խորհրդի հրահանգում շարադրված են ապաստարան հայցող անձանց ընդունման նվազագույն չափորոշիչները և սահմանված են մի շարք երաշխիքներ. սակայն այդ օրենսդրության կիրառումը սահմանափակված է ԵՄ անդամ պետություններով: Հարկ է նաև հիշատակել Մարդու իրավունքների պաշտպանության ղեկավար սկզբունքները՝ ապաստարան տրամադրելու արագացված ընթացակարգի համատեքստում՝ ընդունված Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի կողմից 2009 թ. հուլիսի 1-ին:

Որոշ երկրներում անօրինական միգրանտներին պահում են բանտերում: ԽԿԿ-ի կարծիքով բանտային հաստատությունն իր նշանակությամբ արդեն հարմար վայր չէ պահելու համար մեկին, ում ոչ մեղադրել են, ոչ էլ դատապարտել քրեական հանցագործության մեջ: Հետաքրքիր է նշել, որ իրենց այցելած տարբեր բանտային հաստատությունների ղեկավարներ և աշխատակիցներ ԽԿԿ-ի հետ հաճախ համաձայնվում են նրանում, որ չունեն ոչ համապատասխան սարքավորումներ, ոչ էլ պատրաստվածություն հետևելու համար անօրինական միգրանտներին: Այդ համատեքստում ԽԿԿ-ն ցանկանում է կրկին նշել, որ անօրինական միգրանտների կենտրոնների աշխատակիցները շատ դժվարին խնդիր են իրականացնում: Հետևաբար, նրանք պետք է բժախնդրորեն ընտրվեն և անցնեն համապատասխան պատրաստություն:

78. Չնայած որ Եվրախորհրդի անդամ պետություններում անօրինական միգրանտների պահման համար բազմաթիվ վայրեր կան, դեռևս գոյություն չունի համապարփակ այնպիսի փաստաթուղթ, որը կներառեր ողջ Եվրոպական մայրցամաքը⁵ և որտեղ շարադրված կլինեին ազատազրկված անօրինական միգրանտների համար նվազագույն չափանիշներն ու երաշխիքները՝ տվյալ անձանց առանձնահատուկ խմբի հատուկ կարիքների համապատասխան:

Ազատազրկված այն միգրանտների նկատմամբ, ովքեր պահվում են բանտերում, կիրառվում են 2006 թ. Եվրոպական բանտային կանոնները: Սակայն Կանոններին կից Մեկնաբանություններում ընդգծվում է, որ ազատազրկված միգրանտները սկզբունքորեն չպետք է պահվեն բանտում: Այդ պատճառով էլ Կանոններում չեն դիտարկվում անօրինական միգրանտների հատուկ կարիքների և կարգավիճակի հետ կապված այնպիսի հարցեր, ինչպիսին են արտաքսման ընթացակարգերի նախապատրաստությունն ու իրականացումը: Այդ առիթով հարկ է նշել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 5 (1) հոդվածի համաձայն անօրինական միգրանտները կարող են ազատազրկվել կամ նրանց արտաքսման նպատակով ձեռնարկված միջոցների, կամ նրանց անօրինական մուտքը երկիր կանխելու նպատակով: Այսպիսով, անօրինական միգրանտներին ազատազրկելու նպատակը զգալիորեն տարբերվում է այն անձանց ազատազրկումից, ովքեր բանտում են պահվում կամ որպես նախնական կալանքի փուլ, կամ էլ որպես արդեն դատապարտված իրավախախտներ:

79. Անօրինական միգրանտների ազատազրկման պայմանները պետք է արտացոլեն նրանց ազատազրկման բնույթը, նվազագույն սահմանափակումներով և նախատեսեն տարատեսակ գործունեության ձևեր: Օրինակ՝ ազատազրկված միգրանտները պետք է բոլոր հնարավորություններն ունենան արտաքին աշխարհի հետ իրական շփում պահպանելու համար (ներառյալ՝ հեռախոսով հաճախակի զանգահարելու և այցելուներ ընդունելու հնարավորությունը) և նրանք պետք է որքան հնարավոր է քիչ

⁵ Եվրոպական խորհրդարանի 2008/115/EC և Եվրոպական միության Խորհրդի 2008 թ. դեկտեմբերի 16-ի հրահանգը՝ անդամ պետություններում անօրինականորեն գտնվող երրորդ երկրների քաղաքացիների վերադարձման մասին ընդհանուր չափորոշիչները և ընթացակարգերը նախատեսում են, ի թիվս այլոց, ազատազրկված անօրինական միգրանտներին վերաբերող չափորոշիչներ: Այդ Հրահանգը կիրառվում է ԵՄ անդամ պետությունների մեծ մասում և մի քանի այլ երկրներում և այն անհրաժեշտ է ամրագրել ազգային օրենսդրություններում 2010 թ. վերջերին:

սահմանափակումներ ունենան իրենց պահման վայրի շրջանակում ազատ տեղաշարժվելու համար: Եվ անգամ եթե բանտում պահվելու պայմանները համապատասխանում են այս պայմաններին,- իսկ դա, իհարկե, միշտ չէ, որ այդպես է, ԽԿԿ-ն կարծում է, որ անօրինական միգրանտներին բանտային պայմաններում պահելն ինքնին հիմնավորապես սխալ մոտեցում է՝ վերը նշված պատճառներից ելնելով:

80 Ընդհանուր առմամբ, որոշ երկրներում իշխանությունները մինչև անօրինական միգրանտների արտաքսելը պարբերաբար դիմում են նրանց վարչական կալանքի ենթարկելու միջոցին, ընդ որում, երբեմն առանց ժամանակի սահմանափակման կամ առանց դատական վերանայման հնարավորության: Պարզ է, որ նման պայմաններում վարչական կալանքի ենթարկելը մեխանիկորեն բերում է այն ռիսկին, որ դա հակասության մեջ է մտնում, ի թիվս այլոց, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի հետ: ԽԿԿ-ի կարծիքով, պետությունները պետք է անօրինական միգրանտներին ազատազրկելու իրենց լիազորություններն իրականացնեն ընտրովի հիմունքներով: Կալանքի տակ վերցնելու միջոցին պետք է դիմել յուրաքանչյուր առանձին գործ մանրամասն քննության ենթարկելուց հետո:

Հիմնական իրավունքներն ազատությունից զրկման նախնական փուլերում

81. ԽԿԿ-ն համարում է, որ կալանքի տակ գտնվող անօրինական միգրանտները պետք է իրենց ազատազրկման հենց սկզբից օգտվեն երեք հիմնական իրավունքներից ճիշտ այնպես, ինչպես և ազատազրկված այլ կատեգորիայի անձինք: Այդ իրավունքներն են. (1) փաստաբանի մատչելիություն, (2) բժշկի մատչելիություն և (3) սեփական ընտրությամբ տեղեկացնելու ազգականին կամ երրորդ կողմին ազատությունից զրկման մասին:

82. Փաստաբանի մատչելիության իրավունքը պետք է ներառի փաստաբանի հետ գաղտնի գրուցելու, ինչպես նաև բնակության վայրի, կալանքի տակ գտնվելու և արտաքսման հարցերի շուրջ իրավաբանական խորհրդատվություն ստանալու իրավունքները: Դա ենթադրում է, որ երբ անօրինական միգրանտներն ի վիճակի չեն իրենք ընտրել և վճարել փաստաբանին, նրանց պետք է մատչելի լինի անվճար իրավաբանական օգնությունը:

Բացի դրանից, նոր եկած բոլոր ազատազրկված անձինք պետք է անմիջապես գնության ենթարկվեն բժշկի կամ բժշկի ենթակայության ներքո գործող բարձրորակ բուժքույրի կողմից: Բժշկի մատչելիության իրավունքը անօրինական միգրանտի ցանկության դեպքում պետք ներառի իրավունք բժշկական գնում անցնելու իր ընտրած բժշկի կողմից: Սակայն նման բուժզննման հետ կապված ծախսերը պետք է հավանաբար հոգա ազատազրկված անձը:

Ազգականին կամ սեփական ընտրությամբ երրորդ կողմին կալանքի տակ գտնվելու մասին տեղեկացնելը զգալիորեն հեշտանում է, եթե անօրինական միգրանտներին թույլատրվի իրենց մոտ պահել բջջային հեռախոսները ազատազրկման ընթացքում կամ, առնվազն, դրանք մատչելի լինեն նրանց:

83. Ի լրումն այս երեք հիմնական իրավունքների, միջազգային պայմանագրերը ճանաչում են կալանքի տակ գտնվող անօրինական միգրանտի իրավունքը դիմելու հյուպատոսական օգնության: Բայց քանի որ ոչ բոլոր անօրինական միգրանտներն են ցանկանում շփման մեջ մտնել իրենց ազգային իշխանությունների հետ, այդ իրավունքի իրականացումը պետք է թողնվի շահագրգիռ անձի հայեցողությանը:

84. Շատ կարևոր է, որ նոր բերված անօրինական միգրանտներին անհապաղ տրամադրվեն տեղեկություններ այս իրավունքների մասին այն լեզվով, որը նրանք հասկանում են: Այս նպատակով անհրաժեշտ է նրանց պարբերաբար տրամադրել փաստաթուղթ, որտեղ բացատրվում են նրանց նկատմամբ կիրառվող ընթացակարգերը, ինչպես նաև պարզ և հստակ ձևակերպումներով շարադրված են նրանց իրավունքները: Այդ փաստաթուղթը պետք է առկա լինի բոլոր այն լեզուներով, որոնցով սովորաբար խոսում են ազատությունից զրկված անձինք և, անհրաժեշտության դեպքում, նրանց պետք է մատչելի լինեն թարգմանչի ծառայությունները:

Ընդհանուր երաշխիքները ազատությունից զրկման ընթացքում

85. Ազատությունից զրկման յուրաքանչյուր դեպք պետք է իրականացվի կալանքի տակ վերցնելու պատշաճ կերպով ընդունված որոշման հիման վրա, որի հետ կարելի է ծանոթանալ այն հաստատությունում, որտեղ տվյալ անձը պահվում է: Կալանքի տակ վերցնելու նման որոշում պետք է կայացվի հենց ազատազրկման պահին կամ էլ դրանից հետո՝ որքան հնարավոր է շուտ: Այս հիմնական պահանջը հավասարապես տարածվում է ազատությունից զրկված անօրինական միգրանտների վրա: Բացի դրանից, հիմնարար երաշխիքներն այն անձանց համար, ովքեր կալանավորվել են իրավապահ մարմինների կողմից, ավելի ուժեղ են դառնում, եթե յուրաքանչյուր տվյալ անձի վերաբերյալ վարվում է միասնական և ամբողջական բանտարկության գրառում, որտեղ նշվում են անձի կալանքի տակ գտնվելու բոլոր նյութերը և այդ կապակցությամբ ձեռնարկված բոլոր գործողությունները:

86. Ազատությունից զրկված անօրինական միգրանտները պետք է ունենան իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ, ինչը նրանց հնարավորություն կընձեռնի դատարանի կողմից նրանց կալանքի տակ վերցնելու օրինականությունը արագ կերպով քննության առնել: Գործի նման դատական վերանայումը պետք է ներառի բանավոր լսումները փաստաբանի մասնակցությամբ՝ անվճար տրամադրված այն անձանց, ովքեր չունեն բավարար միջոցներ, և թարգմանչի տրամադրմամբ (եթե անհրաժեշտ լինի): Դրանից բացի, ազատությունից զրկված անօրինական միգրանտները պետք է հստակ կերպով տեղեկացված լինեն իրավական պաշտպանության այդ միջոցի մասին: Կալանքի ժամկետի երկարացման անհրաժեշտությունը պետք է պարբերաբար վերանայվի անկախ մարմնի կողմից:

87. Պետք է ձեռնարկվեն միջոցներ, որոնք ազատությունից զրկված անօրինական միգրանտներին թույլ կտան խորհրդակցել փաստաբանի կամ բժշկի հետ մշտական հիմունքներով, ինչպես նաև այցելություններ ստանալ ՀԿ-ի ներկայացուցիչներից, ընտանիքի անդամներից կամ իրենց ընտրությամբ այլ անձանցից, ինչպես նաև հեռախոսային կապ պահպանել նրանց հետ:

Եթե միևնույն ընտանիքի անդամներն ազատությունից զրկվել են օտարերկրացիների մասին օրենսդրության հիման վրա, անհրաժեշտ է բոլոր ջանքերը գործադրել, որպեսզի խուսափեն նրանց իրարից բաժանելուց:

88. Ինչպես անօրինական միգրանտների, այնպես էլ աշխատակազմի շահերին է համապատասխանում հստակ ներքին կանոնների առկայությունը ազատությունից զրկման բոլոր վայրերի համար: Ընդ որում, այդ կանոնների օրինակները պետք է լինեն բավարար քանակի լեզուներով: Այդ ներքին կանոնները պետք է առաջին հերթին լինեն տեղեկատվական բնույթի և վերաբերեն հարցերի, իրավունքների ու պարտականությունների ամենալայն շրջանակի, որոնք կապված են ազատազրկման վայրում կյանքի ամենօրյա խնդիրների հետ: Այդ ներքին կանոնները պետք է նաև պարունակեն կարգապահական ընթացակարգեր և ազատազրկված անձանց իրավունք վերապահեն բացատրություններ տալու այն խախտումների վերաբերյալ, որոնցում նրանք մեղադրվում են, ինչպես նաև անկախ մարմնին բողոքարկելու ցանկացած պատժամիջոցի դեմ: Առանց նման կանոնների առկա է այն ռիսկը, որ կորստաբեր ոչ պաշտոնական (և չվերահսկվող) կարգապահական համակարգ:

Այն դեպքում, երբ անօրինական միգրանտին առանձնացնում են անվտանգության կամ նրա պաշտպանության համար, նման ընթացակարգերը պետք է ուղեկցվեն արդյունավետ երաշխիքներով: Շահագրգիռ անձը պետք է տեղեկացվի իր նկատմամբ կիրառվող նման միջոցի պատճառների մասին, հնարավորություն ունենա շարադրելու իր տեսակետներն այդ հարցի վերաբերյալ նախքան այդ միջոցի իրականացումը, ինչպես նաև հնարավորություն ունենա վիճարկելու այդ միջոցը իրավասու մարմնի առջև:

89. Անօրինական միգրանտների ազատությունից զրկման վայրերի անկախ մոնիտորինգը կարևոր գործոն է բռնության կանխարգելման համար և, ավելի լայն առումով ապահովելու համար բավարար պայմաններ կալանքի տակ պահելու ընթացքում: Լիարժեք արդյունավետ լինելու համար մոնիտորինգային այցելությունները պետք է լինեն թե հաճախակի, թե անսպասելի: Բացի դրանից, մոնիտորինգի մարմինները պետք է լիազորություններ ունենան առանձին հարցազրույցներ անցկացնելու անօրինական միգրանտների հետ և քննարկելու նրանց նկատմամբ դրսևորվող վերաբերմունքի հետ կապված բոլոր հարցերը (կալանքի տակ գտնվելու նյութական պայմանները, դրա հետ կապված հաշվետվություններն ու այլ փաստաթղթերը, ինչպես նաև ազատությունից զրկված անձանց կողմից իրենց իրավունքների իրականացումը, նրանց կողմից առողջապահական ծառայություններից օգտվելը և այլն):

Առողջության պահպանման հետ կապված երաշխիքները

90. Ազատությունից զրկման ընթացքում անօրինական միգրանտների առողջական վիճակի գնահատումը կարևորագույն պատասխանատվության խնդիր է ինչպես առանձին վերցրած յուրաքանչյուր ազատազրկված անձի, այնպես էլ անօրինական միգրանտների խմբի համար ամբողջությամբ: Անօրինական միգրանտների մտավոր և ֆիզիկական առողջության վրա կարող են բացասաբար ազդել նրանց կյանքի նախկին

տրավմատիկ հանգամանքները: Բացի դրանից, նրանց համար սովորական անձնական և մշակութային միջավայրի կորուստը, ինչպես նաև անվստահությունը սեփական ապագայի նկատմամբ կարող են հանգեցնել հոգեբանական վիճակի վատթարացման, այդ թվում՝ նախկինում առկա դեպրեսիայի ախտանիշների, անհանգստության և հետտրավմատիկ խանգարման սրացմանը:

91. Ազատությունից զրկված միգրանտների կենտրոնում ամենօրյա հիմունքներով առնվազն պետք է գտնվի որակյալ բուժքրոջ կարգավիճակ ունեցող աշխատակից: Այդ անձը, մասնավորապես, պետք է իրականացնի նոր բերվածների սկզբնական բուժզննում (մասնավորապես, վարակիչ հիվանդությունների հայտնաբերման համար, ներառյալ՝ թոքախտը), ստանա բժշկի այցելության խնդրանքները, ապահովի նշանակված դեղերի ստացումն ու բաժանումը, իրականացնի բժշկական փաստաթղթերի ձևակերպումը և վերահսկի հիգիենայի ընդհանուր պայմանները:

92. Ակնհայտ է, որ բժշկական գաղտնիքը պետք է պահպանվի ճիշտ այնպես, ինչպես դա արվում է սովորական բժշկական հիմնարկներում: Մասնավորապես, անօրինական միգրանտների բժշկական քարտերը չպետք է մատչելի լինեն ոչ բուժական անձնակազմին, և պետք է գտնվեն փակի տակ բուժքրոջ կամ բժշկի մոտ: Դեռ ավելին, բոլոր բուժզննումները պետք է անցկացվեն կալանավայրի աշխատակիցների լսողությունից հեռու և, եթե միայն կոնկրետ դեպքում բժիշկն այլ բան չի խնդրի, նաև նրանց տեսադաշտից դուրս:

Բոլոր այն դեպքերում, երբ բժիշկները և (կամ) բուժքույրերը չեն կարողանա ճիշտ ախտորոշել հիվանդությունը լեզվական խնդիրների պատճառով, նրանք պետք է առանց հապաղման կարողանան օգտվել որակյալ թարգմանչի ծառայություններից: Բացի դրանից, ազատությունից զրկված անօրինական միգրանտները պետք է ամբողջապես տեղեկացված լինեն այն բուժման մասին, որը նրանց առաջարկվում է:

Երեք այլ կարևոր երաշխիքներ

93. Խոշտանգումների կամ անմարդակային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի արգելքը պարտավորություն է առաջանում անձին չուղարկելու այնպիսի երկիր, որի համար էական հիմքեր կան համարելու, որ տվյալ անձը կարող է ենթարկվել խոշտանգումների կամ բռնության այլ տեսակների ռիսկի: Համապատասխանաբար, անօրինական միգրանտների համար պետք է գործնականում մատչելի լինի ապաստան հայցելու ընթացակարգը (կամ երկրում բնակության իրավունք սովոր ալ ընթացակարգեր), որը կարող է երաշխավորել ինչպես գաղտնիությունը, այնպես էլ այլ երկրներում մարդու իրավունքների հետ կապված իրավիճակի օբյեկտիվ և անկախ վերլուծությունը: Պետք է անցկացնել ծագման երկիր կամ երրորդ երկիր արտաքսման դեպքում բռնության ենթարկվելու ռիսկի անհատական գնահատում: ԽԿԿ-ն մտահոգված է նրանով, որ որոշ երկրներում ապաստան հայցելու դիմումի ժամկետը օրենքով սահմանափակված է որոշակի օրերի քանակով՝ երկիր ժամանելու օրվանից կամ կալանավայրում պահվելու պահից սկսած. վերջնաժամկետից հետո տրված դիմումները չեն քննարկվում: Նման մոտեցումն ավելացնում է այն բանի

հավանականությունը, որ անձանց կուղարկեն այն երկիր, որտեղ նրանց սպառնում է խոշտանգումների կամ այլ տեսակի բռնության ենթարկվելու ռիսկը:

94. Այդ կապակցությամբ ԽԿԿ-ն լուրջ մտավախություններ ունի որոշ երկրներում ոստիկանության որդեգրած պրակտիկայի վերաբերյալ՝ ծովում անօրինական միգրանտներ տեղափոխող նավերը կանգնեցնելու և այդ անձանց Հյուսիսային և Հյուսիս-արևմտյան Աֆրիկա վերադարձնելու համար: Ենթադրաբար նման պրակտիկա գոյություն ունի եվրոպական որոշ ցամաքային սահմաններում:

Նման քաղաքականություն կամ պրակտիկա որդեգրած երկրները կարող են ենթարկվել չարտաքսելու («non-refoulement») հիմնարար սկզբունքը խախտելու ռիսկին, որը կազմում է միջազգային մարդասիրական իրավունքի, ինչպես նաև Եվրամիության իրավունքի մասը: Դա հատկապես արդիական է, երբ այն երկրները, ուր վտարում են անօրինական միգրանտներին, չեն վավերացրել Փախստականների կարգավիճակի մասին Ժնևյան 1951 թ. կոնվենցիան կամ չեն միացել դրան:

95. Նախարարների կոմիտեի կողմից 2005 թ. մայիսի 4-ին ընդունված Բռնի վտարման վերաբերյալ Քսան ուղեցույցերի համաձայն վտարման կարգադրությունները յուրաքանչյուր և ամեն մի առանձին դեպքում պետք է հիմնված լինեն որոշման վրա, որը համապատասխանում է ազգային օրենսդրությանը և ընթացակարգերին, ինչպես նաև միջազգային հումանիտար իրավունքի հիման վրա ստանձնած պարտավորություններին: Վտարման կարգադրությունը պետք է գրավոր տեսքով հանձնվի վտարվող անձին: Ավելին, հարկ է սահմանել նման կարգադրության բողոքարկման հնարավորություն, իսկ արտաքսումը չպետք է իրականացվի միջև ցանկացած բողոքի վերաբերյալ որոշում կայացնելը: Ընթացակարգի այդ փուլում պետք է երաշխավորել նաև փաստաբանի և թարգմանչի օգնությունը:

96. Երրորդ, պետական իշխանության մարմնի կողմից ազատությունից զրկված անձանց պահման ցանկացած վայրի նկատմամբ ԽԿԿ-ն մշտապես խորհուրդ է տալիս, որ բռնության մասին հայտարարած անձի մարմնական ցանկացած վնասվածք, ինչպես նաև տվյալ անձի համապատասխան հայտարարությունները և բժշկի եզրակացությունները (անձի հայտարարության և տեսանելի մարմնական վնասվածքների միջև համապատասխանության վերաբերյալ) պետք է պատշաճ կերպով արձանագրվեն բժշկի կողմից այդ նպատակի համար նախատեսված ձևաչափով: Համանման մի արձանագրություն էլ պետք է կազմվի անգամ բռնության մասին հայտարարության բացակայության դեպքում, երբ հիմքեր կան ենթադրելու, որ բռնություն տեղի է ունեցել: Անհրաժեշտ է նախատեսել ընթացակարգեր, որոնք կապահովեն, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ մարմնական վնասվածքներն արձանագրվում են բժշկի կողմից և դրանք համապատասխանում են բռնության մասին տվյալ անձի հայտարարությանը (կամ որոնք, անգամ նման հայտարարության բացակայության դեպքում, պարզորոշ ցույց են տալիս բռնության ախտանիշեր), նման հաշվետվությունը պարբերաբար ներկայացվի իրավասու դատական և դատախազական մարմինների ուշադրությանը:

Լրացուցիչ երաշխիքներ երեխաների համար

97. ԽԿԿ-ն համարում է, որ անհրաժեշտ է բոլոր հնարավոր ջանքերը գործադրել՝ խուսափելու համար անչափահաս անօրինական միգրանտի ազատագրկումից⁶: «Երեխայի լավագույն շահերը» սկզբունքի համաձայն, որը նախատեսված է Միավորված ազգերի կազմակերպության Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի 3րդ հոդվածում, երեխաների ազատագրկումը, այդ թվում՝ առանց ուղեկցողի և առանձնացված,⁷ , հազվադեպ է արդարացված լինում և, Կոմիտեի կարծիքով, չի կարող պատճառաբանվել բացառապես կացության կարգավիճակի բացակայությամբ:

Բացառիկ դեպքերում, երբ երեխան վերցվում է կալանքի, ապա նման ազատագրկումը պետք է տևի հնարավորինս կարճ: Անհրաժեշտ է բոլոր ջանքերը գործադրել կալանավայրից առանց ուղեկցողի կամ առանձնացված երեխաներին անհապաղ ազատելու համար և խնամքի համար ավելի հարմարավետ վայրում պահելու համար: Բացի դրանից, հաշվի առնելով երեխայի առանձնակի խոցելիությունը, անհրաժեշտ է նախատեսել լրացուցիչ երաշխիքներ երեխայի ազատագրկման բոլոր դեպքերի համար, առանձնապես այն դեպքերի, երբ երեխաներն առանձնացված են իրենց ծնողներից կամ այլ խնամակալներից և առանց ուղեկցողների են, այսինքն՝ առանց ծնողների, խնամակալների կամ ազգականների:

98. Որքան հնարավոր է արագ այն բանից հետո, երբ երեխայի ներկայության մասին հայտնի է դառնում իշխանություններին, արհեստավարժ մասնագետը պետք է սկզբնական հարցազրույց անցկացնի երեխայի համար հասկանալի լեզվով: Անհրաժեշտ է անցկացնել երեխայի հատուկ խոցելիության գնահատում, այդ թվում՝ հաշվի առնելով նրա տարիքը, առողջական վիճակը, հոգեբանական, սոցիալական գործոնները և այն կարիքները, որոնք կապված են բռնության, թրաֆիքինգի կամ վնասվածքների հետ: Առանց ուղեկցի կամ առանձնացված ազատագրկված երեխաներին անհրաժեշտ է ապահովել արագ և անվճար իրավաբանական և այլ համապատասխան օգնություն, ներառյալ խնամակալ կամ օրինական ներկայացուցիչ նշանակելը: Հարկ է նաև նախատեսել վերահսկման կառուցակարգեր՝ խնամակալության որակի մոնիտորինգի համար:

⁶ Երբ պարզ չէ, թե արդյոք տվյալ անօրինական միգրանտը անչափահաս է, թե՛ ոչ (այսինքն՝ նրա 18 տարին դեռ չի լրացել), ապա տվյալ անձը պետք է դիտվի որպես անչափահաս մինչև հակառակը չի ապացուցվել:

⁷ «Առանց ուղեկցողի երեխաները» (որոնց կոչում են նաև՝ առանց ուղեկցողի անչափահասներ)՝ դրանք այն երեխաներն են, ովքեր առանձնացված են երկու ծնողներից և այլ ազգականներից և որոնց համար խնամք չի տանում չափահաս անձը, ով, օրենքով կամ ավանդույթի համաձայն, պատասխանատու է դրա համար: «Առանձնացված երեխաները» նրանք են, ովքեր առանձնացված են երկու ծնողներից կամ իրենց նախկին օրինական կամ ավանդական հիմնական խնամակալից, սակայն ոչ պարտադիր նաև այլ ազգականներից: Այդ իսկ պատճառով, այստեղ կարող են ներառվել ընտանիքի այլ չափահաս անդամների կողմից ուղեկցվող երեխաները:

99. Պետք է քայլեր ձեռնարկվեն սոցիալական աշխատակցի և հոգեբանի կանոնավոր ներկայություն և նրանց հետ անհատական շփում ապահովելու համար այն հաստատություններում, որտեղ կարող են պահվել երեխաները: Բռնությունից խուսափելու ևս մեկ երաշխիք է անձնակազմի երկսեռ կազմը. թե՛ տղամարդ ու թե՛ կին աշխատակիցների ներկայությունը կարող է բարենպաստ ազդեցություն ունենալ ազատազրկման վայրում տիրող բարոյական մթնոլորտի վրա և այնտեղ ստեղծել նորմալ կյանքի որոշակի մակարդակ: Ազատազրկված երեխաներին անհրաժեշտ է առաջարկել տարբեր տեսակի օգտակար զբաղմունքներ (առանձնապես շեշտը դնելով այն բանի վրա, որ երեխան կարողանա շարունակել իր կրթությունը):

100. Սահմանափակելու համար շահագործման ռիսկը, անհրաժեշտ է հատուկ միջոցառումներ իրականացնել բնակելի տարածքներում, որպեսզի դրանք հարմարեցվեն երեխաների կարիքներին, օրինակ, առանձնացնել նրանց չափահասներից, եթե միայն երեխայի ամենակարևոր շահերը չեն պահանջում հակառակը: Օրինակ, հարկ չկա առանձնացնել երեխաներին, եթե նրանց ուղեկցում են նրանց ծնողները կամ այլ մոտիկ ազգականները: Նման դեպքում անհրաժեշտ է բոլոր ջանքերը գործադրել ընտանիքի բաժանումից խուսափելու համար: